

voyennoho stanu ta povoyenni perspektyvy: kolektyvna monohrafiya [elektronne vydannya]. Dnipro: Serednyak. T. K. S. 73–92. [in Ukrainian]

10. Rastrygina, A., Klepar, M. (2025). Etnichno-rodynni tradytsiyi yak fakhovyy resurs maybutn'oho vchytelya-muzykanta u travmoinformovani dopomozi cherez mystetstvo [Ethnic and family traditions as a professional resource for future music teachers in trauma-informed care through art]. Naukovi zapysky. Seriya: Pedahohichni nauky. Kropyvnyts'kyi: Tsentral'noukrayins'kyi derzhavnyi universytet imeni Volodymyra Vynnychenka. Vypusk 219. S. 302–308. DOI: 10.36550/2415-7988-2025-1-219-302-30 [in Ukrainian]

11. Rastrygina, A. (2024). Travmoinformovane mystetstvo yak dukhovna ekosystema vidnovlennya mental'noho zdorov'ya ukraintsiiv [Trauma-informed art as a spiritual ecosystem for restoring the mental health of Ukrainians]. Materialy I mizhnar. forumu "Osnovni tsili stratehiyi staloho rozvytku". Poltava. S. 314–317. [in Ukrainian]

12. Spitsyn, YE., Leshchenko, V. (2024). Prohnostychna kompetentnist' uchytelya: sut' i mistse u profesiynomu standarti [Teacher's prognostic competence: the essence and place in the professional standard]. Visnyk Kyivsk'oho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriya «Pedahohika». 1(17). DOI: <https://doi.org/10.17721/2415-3699.2023.17.11> [in Ukrainian]

13. Tkachenko, M. Spetsyfika ta zmist fakhovoyi pidhotovky maybutnikh uchyteliv muzychnoho mystetstva [Specificity and content of professional training of future teachers of music art] URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a79aaa99-5af6-4d5f-ae7-a4b382bbe57e/content> [in Ukrainian]

14. Khalets'ka, K. (2023). Suchasna interpretatsiya katehoriyi «prohnostychna kompetentnist'» u mizhdystyplinarnomu vymiri [Modern interpretation of the category "prognostic competence" in the interdisciplinary dimension]. Naukovy visnyk Pivdenoukrayins'koho natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni K. D. Ushynsk'oho. Vypusk 3. (144). Odesa. S.109-114. DOI: <https://doi.org/10.24195/2617-6688-2023-3-1> [in Ukrainian]

15. Sharavara, V. (2021). Formuvannya prohnostychnoyi kompetentnosti maybutnikh bakalavriv komp'yuternykh nauk u protsesi fakhovoyi pidhotovky [Formation of predictive competence of future bachelors of

computer science in the process of professional training]. Dissertation ... candidate of pedagogical sciences. Dnipro: DUAN. [in Ukrainian]

16. Abrahams, D. (2024). Trauma-informed leadership. Access mode: URL: <https://artherapyforce.com.ua/resource/lektsiyadarrena-abrahamsa-travma-informovaneliderstvo> [in English]

17. Kennedy, A. Evaluation and evidence to a fairinformed approach. URL: <https://artherapyforce.com.ua/en/resource/angela-kennedy-s-lecture-on-evaluationandvidence-for-trauma-informed-approaches/> [in English]

18. Osborne, N. (2020). Music and Trauma Recovery. London: Routledge. [in English]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

РАСТРИГІНА Алла – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри мистецької освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: травмоінформоване мистецтво; етнокультурна педагогіка; арт-комунікації в мистецькій освіті; диригентсько-хорова педагогіка, теоретичні та методичні основи професійної мистецької освіти в Україні та за кордоном; педагогіка свободи в контексті реалізації сучасної освітньої парадигми; впровадження інноваційних моделей та технологій у вітчизняну систему професійної мистецької освіти.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

RASTRYGINA Alla – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Art Education of Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University Ukraine.

Scientific interests: traumainformed art; ethnocultural pedagogy; art-communications in art education conducting and choral pedagogy, theoretical and methodological foundations of professional art education in Ukraine and abroad; pedagogy of freedom in the context of implementation of the modern educational paradigm; introduction of innovative models and technologies into the domestic system of art professional education.

Стаття надійшла до редакції 15.08.2025 р.

Стаття прийнята до друку 29.08.2025 р.

УДК: 355.5:359

DOI: 10.36550/2415-7988-2025-1-220-94-100

РЯБОВОЛ Лілія –

доктор педагогічних наук, професор

Воєнної Академії імені Євгенія Березняка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3558-2103>

e-mail: lryabovol8@gmail.com

КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ ВІЙСЬКОВОЇ ПЕДАГОГІКИ

Запропоновано трактування поняття «концепція розвитку військової педагогіки» як системного бачення актуального та майбутнього стану військової педагогіки на основі якісних змін атрибутів цієї науки під впливом умов відповідного етапу розвитку суспільства. Визначено поняття військової педагогіки як науки про мету, завдання, зміст військової освіти, організацію освітнього процесу у закладах сектору безпеки та оборони. Під об'єктом військової педагогіки розуміється освітній процес як система науково-педагогічних та методичних заходів, спрямованих на розвиток особистості шляхом формування компетентностей. Під предметом – освітня діяльність щодо організації й реалізації освітнього процесу; закономірності навчання та виховання військовослужбовців і військових колективів; відповідна система навчання й викладання та система наукової роботи. Виокремлено складники військової педагогіки: теорія навчання (спеціальна / військова дидактика) і теорія виховання (військове виховання) військовослужбовців та військових колективів. Зазначено, що досягнення мети військової педагогіки як науки забезпечується виконанням комплексу завдань з підвищення ефективності підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони. Констатовано, що у зв'язку з постійним зростанням вимог до компетентностей випускника закладу військової освіти, перелік завдань військової педагогіки регулярно розширюється. Відповідні завдання систематизовано у три групи щодо розробки: питань забезпечення якості освітньої діяльності та якості військової освіти, академічної свободи та академічної доброчесності; окремих аспектів освітньої

діяльності у закладах освіти сектору безпеки та оборони (особливі форми здобуття освіти і методики і технології навчання і викладання; особливості організації наукової роботи тощо); специфічних питань освіти і підготовки кадрів для сектору безпеки та оборони (іншомовна підготовка, формування soft skills, військове лідерство).

Ключові слова: військова освіта, заклади освіти сектору безпеки та оборони, військова дидактика, військове виховання, компетентнісний підхід, англомовна / іншомовна компетентність, інноваційні технології навчання.

RIABOVOL Liliia –

Doctor of Pedagogy Sciences, Professor

Yevhenii Bereznyak Military Academy

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3558-2103>

e-mail: lryabovol8@gmail.com

CONCEPTION OF DEVELOPMENT OF MILITARY PEDAGOGY

The interpretation of the concept of «development concept of military pedagogy» as a systemic vision of the current and future state of military pedagogy based on qualitative changes in the attributes of this science under the influence of the conditions of the corresponding stage of development of society is proposed. The concept of military pedagogy is defined as the science of the purpose, tasks, content of military education, organization of the educational process in institutions of the security and defense sector. The object of military pedagogy is understood as the educational process as a system of scientific, pedagogical and methodological measures aimed at the development of the personality through the formation of competencies. The subject is educational activity regarding the organization and implementation of the educational process; regularities of training and education of military personnel and military collectives; the corresponding system of training and teaching and the system of scientific work. The components of military pedagogy are identified: the theory of education / training (special / military didactics) and the theory of upbringing (military upbringing) of military personnel and military collectives. It is noted that the achievement of the goal of military pedagogy as a science is ensured by the implementation of a set of tasks to increase the effectiveness of personnel training for the security and defense sector. It is noted that due to the constant growth of requirements for the competencies of a graduate of a military education institution, the list of tasks of military pedagogy is regularly expanding. The relevant tasks are systematized into three groups regarding the development of: issues of ensuring the quality of educational activities and the quality of military education, academic freedom and academic virtue; separate aspects of educational activities in educational institutions of the security and defense sector (special forms of obtaining education and methods and technologies of learning and teaching; features of organizing scientific work etc.); specific issues of education and training for the security and defense sector (foreign language training, formation of soft skills, military leadership).

Key words: military education, educational institutions of the security and defense sector, military didactics, military upbringing, competency-based approach, english / foreign language competence, innovative learning technologies.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Військова педагогіка – складова частина педагогіки як науки про навчання та виховання людини. За радянських часів призначення військової педагогіки вбачалося суто в підготовці військовослужбовців до успішного ведення бойових дій, а її об'єктом вважався військово-педагогічний процес в підрозділі / частині. Такий підхід не відповідає сучасним вимогам, оперує застарілою термінологією та обмежує розуміння цієї галузі знань, проте, на жаль, його продовжують реалізувати в окремих наукових працях та навчальних виданнях. Об'єкт військової педагогіки визначають як «цілеспрямовану педагогічну діяльність командирів та організацій з метою вироблення у воїнів високих морально-психологічних і бойових якостей, озброєння знаннями, навичками й уміннями, підготовку воїнів і військових колективів ...», водночас зазначають, що ця підготовка – складний процес, об'єктивно зумовлений тим, що відбувається в суспільстві та у військовій справі, зокрема науково-технічним і соціальним прогресом, вдосконаленням бойової техніки та зброї, розвитком теорії та практики військової справи [2, с. 5], що очевидно розширює поняття та об'єкт військової педагогіки та підтверджує, що як наука вона розвивається з урахуванням суспільного запиту й потреби у забезпеченні безпеки й оборони.

На сучасному етапі розвитку суспільства і держави сутність, об'єкт, предмет, мета і зміст військової педагогіки принципово змінюються. Це відбувається в контексті реалізації в Україні Програми НАТО «Удосконалення військової

освіти» (Defence Education Enhancement Program (DEEP, зокрема DEEP-Ukraine) в рамках Програми Альянсу «Партнерство заради миру». Програма DEEP-Ukraine орієнтована на удосконалення освіти за стандартами НАТО, на відповідний розвиток військової науки, підтримку у підготовці викладачів до використання у закладах військової освіти найновіших методів викладання й розвитку у здобувачів освіти критичного мислення [6] і це постає як один з вирішальних чинників у відбитті агресії РФ проти України. Військова педагогіка наразі має запропонувати шляхи і способи вирішення актуальних проблем вітчизняної військової освіти, обґрунтувати її теоретико-методологічні й методичні засади, розробити нові підходи до формування її змісту та організації освітнього процесу у закладах освіти сектору безпеки та оборони, зокрема вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ). Це має як теоретичне, так і прикладне значення, сприяє становленню моделі військової освіти для безперервного розвитку військового фахівця, військового лідера з широким спектром загальних і спеціальних компетентностей.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

У працях вітчизняних та зарубіжних вчених висвітлено різні аспекти проблематики військової педагогіки як науки, зокрема актуальні питання військової дидактики та виховання військовослужбовців. Проте, щодо власне засад військової педагогіки, аналіз доступних нам праць засвідчив таке. В окремих роботах обґрунтовується необхідність модернізації військової освіти, принципового оновлення системи підготовки військових. Так, не можна не погодитися з думкою

О. Романовського, О. Ігнатюк, С. Резнік, Т. Солодовник, що системна трансформація українського суспільства вимагає реформування військової освіти, позбавлення її від авторитаризму й сприйняття військового як об'єкта навчання, від спрямованості на опанування певної сукупності теоретичних знань та практичних навичок, формування воїна функціонера, лояльного політично. Зазначені дослідники визначили деякі завдання вищої військової школи, вказали на необхідність підвищення якості підготовки військових фахівців [9, с. 48]. Л. Олійник виокремив певні шляхи підвищення якості навчальної діяльності: покращення планування й організації освітнього процесу; впровадження особистісно-орієнтованих та інформаційно-комунікаційних технологій; підвищення рівня науково-методичного і матеріально-технічного забезпечення самостійної роботи тощо [5, с. 208]. Н. Черненко і А. Галімов визначили такі тенденції розвитку військової освіти, як подальше впровадження компетентнісного підходу, новітніх моделей військової освіти, її професіоналізації упродовж життя [18, с. 7]. В контексті дослідження європейського дискурсу концептуальних засад трансформації військової освіти А. Станішовський визначив деякі відповідні напрями: управління якістю та акредитація; педагогічні аспекти і технологічна підтримка (застосування інноваційних технологій, імітаційного моделювання); операційне управління та прийняття рішень; мовна та міжкультурна підготовка [16, с. 444]. Проблематику розвитку військової освіти розглядали також В. Артамошенко, А. Вітченко, І. Осьодло, С. Полторак, В. Рахманов та інші. Однак, у доступних нам працях не проведено комплексного дослідження засад та перспектив військової педагогіки як науки.

Мета статті – сформулювати поняття «концепція розвитку військової педагогіки»; окреслити об'єкт і предмет, визначити мету й систематизувати завдання сучасної військової педагогіки як науки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Узагальнення дефініції поняття «концепція» (від латинського «conceptio» – розуміння, сприйняття) в різних енциклопедіях та словниках дало змогу трактувати його достатньо широко, як: систему поглядів на певні явища чи процеси, спосіб їх розуміння, тлумачення; загальний задум, провідний замисел, комплексне уявлення про щось, особливо про майбутнє, наміри, плани; спосіб / напрям розробки і розгортання знання. Розвиток – процес кількісних та якісних змін чогонебудь (у тому числі будь-якої науки), в результаті якого відбувається перехід від одного якісного стану до іншого, як правило вищого. Найважливішими атрибутами будь-якої галузі наукових знань, так само військової педагогіки, є об'єкт, предмет, мета, завдання, функції, методологія, категоріально-понятійний апарат, теорія / зміст. У попередніх працях, до прикладу [11, с. 58], ми зазначали, що власне чинниками виокремлення військової педагогіки як науки є: наявність відносно самостійного об'єкта і предмета

дослідження; особливі функції та завдання; специфіка військової науки як основи для конструювання змісту військової освіти та відбору методик і технологій навчання, викладання й дослідження; необхідність забезпечення теоретичного й методичного супроводу впровадження у військову освіту актуальних підходів та розробки відповідних методичних систем тощо.

Зважаючи на викладене, під концепцією розвитку військової педагогіки розуміємо системне бачення актуального та майбутнього стану військової педагогіки на основі якісних змін атрибутів цієї науки під впливом соціальних, політичних та інших умов відповідного етапу розвитку держави. У рамках цієї статті ми обмежимось трактуванням об'єкта, предмета, мети і завдань як основоположних ідей, що детермінують теорію / зміст військової педагогіки.

Об'єктом військової педагогіки є освітній процес як система науково-методичних і педагогічних заходів, спрямованих на розвиток особистості шляхом формування та застосування її компетентностей у закладах освіти сектору безпеки та оборони, зокрема ВВНЗ. Предметом – освітня діяльність як діяльність зазначених закладів освіти, що спрямована на організацію, забезпечення та реалізацію освітнього процесу, безпосередньо закономірності навчання, виховання і розвитку військовослужбовців і військових колективів, а також відповідна система навчання, що включає в себе взаємопов'язані компоненти (мету, завдання, зміст, організацію і результати навчання) та закономірні внутрішні й зовнішні зв'язки цієї системи [11, с. 57], які зумовлюють її функціонування і розвиток. Такими закономірними, суттєвими й відносно стійкими внутрішніми зв'язками, які об'єктивно існують у процесі навчання, є усталені залежності результатів навчання від його цілей, змісту та організації, мотивів та пізнавальних інтересів і здібностей здобувачів освіти. Зовнішні зв'язки відображають найважливішу педагогічну закономірність – зумовленість освіти й навчання, насамперед їхніх цілей, рівнем суспільного (соціального, політико-правового, культурного) розвитку [13, с. 127].

Наявні авторські визначення предмета військової педагогіки суголосні з наведеним вище, при цьому, акцентують на деякі аспекти. Н. Замотаєва вважає, що ним охоплюються такі питання: ВВНЗ як педагогічна система; педагогічні закономірності формування й розвитку особистості; діяльність науково-педагогічних працівників; процес освіти і самоосвіти; морально-психологічна підготовка; педагогічні особливості взаємодії у військовому колективі; форми, методи, технології навчання, виховання, розвитку й самовиховання військовослужбовців [4, с. 22]. А. Вітченко та В. Осьодло під предметом педагогіки вищої військової школи розуміють цілеспрямований процес формування компетентного фахівця, здатного ефективно вирішувати професійно-педагогічні завдання шляхом застосування набутих знань, умінь, навичок, способів діяльності й досвіду, культури поведінки і

спілкування, готового до їх постійного поглиблення завдяки самоосвіті, саморозвитку і самовихованню [1, с. 19].

У рамках предмета військової педагогіки можемо виокремити складові: навчання (теорія навчання (спеціальна / військова дидактика) та виховання (теорія виховання, військове виховання) військовослужбовців та військових колективів. Військова дидактика вивчає процес, зміст, організацію, методику навчання військовослужбовців; обґрунтовує закономірності та принципи навчання, моделі й методичні системи різних напрямів їх підготовки (фізичної, суспільно-гуманітарної, тактичної, вогневої, спеціальної), педагогічні й методичні умови ефективного використання різних форм, методів, прийомів і засобів навчання; прогнозує розвиток військової освіти, актуальні напрями становлення її змісту та методики навчання військовослужбовців, у тому числі із застосуванням технологій III, розробляє відповідні рекомендації.

Мета військової педагогіки логічно пов'язана з її об'єктом та предметом. До прикладу, Н. Замотасва вбачає її в дослідженні закономірностей навчання, виховання, розвитку військовослужбовців у системі військової освіти, розробленні на цій основі шляхів удосконалення військово-педагогічного процесу [4, с. 22]. Загалом погоджуючись із таким баченням мети, хочемо деталізувати її, виходячи з логіки наукового дослідження та проектування освітнього процесу. Отже, мета військової педагогіки як науки – вивчення відповідної педагогічної дійсності, реального стану освітньої діяльності та організації освітнього процесу у закладах освіти сектору безпеки та оборони, зокрема ВВНЗ, виявлення проблем й теоретико-методичне обґрунтування шляхів і способів їх вирішення для підвищення результативності військової освіти, моделювання цілеспрямованих методичних систем, обґрунтування відповідних психолого-педагогічних умов, власне упровадження та аналіз результатів педагогічних експериментів, удосконалення методики навчання як сукупності форм, методів, прийомів, технологій, засобів [11, с. 59; 14, с. 109].

Досягнення мети забезпечується виконанням комплексу відповідних завдань з підвищення ефективності підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони, що власне і спрямовує розвиток військової педагогіки як науки. Такими завданнями є: системний аналіз військової освіти, зокрема вищої, та прогнозування перспектив її розвитку; конкретизація цілей і конструювання змісту військової освіти на засадах компетентнісного, діяльнісного, аксіологічного, андрагогічного підходів; розробка шляхів упровадження студенто-центрованого підходу в освітній процес закладів військової освіти; моделювання і впровадження в масову практику методичних систем для підвищення рівня знань, умінь, навичок, компетентностей випускників ВВНЗ; вдосконалення форм і методів навчання й виховання, розробка інноваційних методик і технологій та визначення шляхів їх упровадження в навчання та викладання; вдосконалення форм і методів

контролю навчальних досягнень, оцінювання результатів навчання здобувачів військової освіти; підвищення ефективності підготовки військових підрозділів (колективів) до ведення бойових дій, виконання специфічних завдань, дій в екстремальних умовах; вивчення зарубіжного досвіду організації військової освіти, проведення відповідних порівняльно-педагогічних досліджень.

Оскільки сучасний етап розвитку нашої держави і суспільства зумовлює постійне оновлення вимог до компетентностей випускників з військовою освітою, перелік завдань військової педагогіки перманентно розширюється. Наразі актуальні завдання визначено в Концепції трансформації системи військової освіти [7], в якій акцентовано на необхідність прискорення процесу впровадження інформаційних, інформаційно-комунікаційних технологій і технологій дистанційного навчання, на важливість забезпечення у військових рівня знань іноземних мов, достатнього для ефективної участі в заходах міжнародного оборонного співробітництва, міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки, впровадження стандартів та процедур НАТО.

Завдання військової педагогіки варто систематизувати в контексті вирішення актуальних проблем освіти і підготовки кадрів для сектору безпеки та оборони, узагальнених у нашій праці – [10]. Не претендуючи на повноту відповідного переліку, пропонуємо три групи завдань. У рамках першої групи: розробка актуальних питань забезпечення якості освітньої діяльності та якості освіти і підготовки кадрів у закладах освіти сектору безпеки та оборони, зокрема ВВНЗ; дослідження академічної свободи і академічної доброчесності як основних принципів освітньої діяльності та організації освітнього процесу, вироблення рекомендацій щодо шляхів їх забезпечення в освітньому процесі. Для вирішення першого завдання феномен забезпечення якості військової освіти варто вивчати як складну систему, що реалізується на різних рівнях організації; проаналізувати компоненти СЗЯВО у широкому розумінні (мета і результат функціонування; суб'єкти та зміст їх діяльності); вивчати засади СВЗЯВО на рівні окремого закладу військової освіти, використовуючи керівні документи НАТО щодо напрямів розвитку спроможностей і оборонних потенціалів для формування стратегії розвитку, місії та візії ВВНЗ на основі аналізу внутрішнього та зовнішнього середовища закладу, зокрема за складовими DOTMLPFI (Doctrine, Organization, Training, Materiel, Leadership, Personnel, Facilities, Interoperability).

Завдання другої групи стосуються дослідження окремих актуальних аспектів освітньої діяльності у ЗВО сектору безпеки та оборони. Передусім йдеться про вивчення особливих форм здобуття освіти та методик і технологій навчання, зокрема про дистанційне навчання, організацію якого у вітчизняних ВВНЗ передбачено Програмою НАТО з удосконалення військової освіти (DEEP). Як зазначено у Стратегії цієї Програми, онлайн навчання, гібридні навчальні

програми, мікронавчання, соціальні навчальні середовища на основі метавесвіту для географічно розділених студентів – далеко не увесь перелік форм дистанційного навчання, які можна застосовувати для удосконалення освітнього процесу й підвищення результативності навчання [17]. Визначення способів втілення кожної з них є окремими завданнями військової дидактики, як розробити: моделі дистанційної форми здобуття освіти як опосередкованої взаємодії віддалених один від одного суб'єктів навчання в спеціалізованому середовищі, що функціонує на основі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій; методичні варіанти дистанційного навчання окремих навчальних дисциплін та/або тем (які не передбачають обмежений доступ до відповідної інформації), у тому числі перевірки й оцінювання рівня навчальних досягнень здобувачів освіти у ВВНЗ тощо.

Вивчення потребують питання таких особливих форм навчання у ВВНЗ, як: тактичне (тактико-спеціальне, тактико-стройове) заняття, командно-штабне навчання та воєнна (воєнно-спеціальна) гра, тренування, у тому числі з використанням засобів імітаційного моделювання бойових дій, лабораторне заняття, групова вправа, індивідуальне заняття, групове заняття, самостійна робота та індивідуальне завдання як її складова. Наукового обґрунтування вимагають питання інноваційних методик і технологій, способів реалізації у ВВНЗ проблемного навчання, наприклад методики кейсів, зокрема методу after-action review (огляд після дії) як базового підходу/стандарту у підготовці військових НАТО. Оновлення потребують підходи до організації практичної підготовки здобувачів військової освіти, від якості якої значною мірою залежить формування професійних компетентностей. На часі також вивчення особливостей побудови індивідуальної освітньої траєкторії зокрема з урахуванням Політики НАТО з освіти, навчання, тренувань та оцінювання (ETEE) щодо індивідуального навчання (Education and Individual Training) (E&IT). Завданнями другої групи є також встановлення особливостей організації наукової роботи у ВВНЗ, процедур визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти тощо.

Третю групу складають завдання щодо вивчення специфічних питань освіти і підготовки кадрів для сектору безпеки та оборони. Частина з них орієнтована на модернізацію іншомовної підготовки у ВВНЗ, обґрунтування теоретико-методичних засад формування іншомовних компетентностей здобувачів військової освіти, насамперед англомовної компетентності, а також щодо розвитку комунікативних компетентностей для забезпечення взаємодії у мультимовних, мультикультурних середовищах, роботи з іншомовними / англомовними документами тощо. Це вимагає індивідуального підходу в навчанні, відбору й модифікації методів відповідно до потреб здобувача військової освіти [8, с. 337]; розробки методичних систем поглибленого

вивчення англомовної військової тематики (щодо озброєння країн-членів НАТО, тактики дії міжнародних партнерів тощо) та конкретних комунікативних методик навчання іноземних мов, в основі яких моделювання ситуацій професійного спілкування для максимального наближення навчання до умов реального функціонування іноземної мови і, таким чином, сприяння розвитку вмінь і навичок адаптуватися в різних нестандартних ситуаціях та ефективно спілкуватися іноземною мовою за таких умов [15, с. 75].

Ще одним є завдання з формування soft skills у здобувачів військової освіти, адже високий рівень професіоналізму у військовій сфері забезпечується не лише спеціальними / фаховими, але й загальними компетентностями (м'які / гнучкі навички), як: дисциплінованість, уміння приймати рішення швидко й обґрунтовано, управляти часом, комунікувати, зокрема слухати; емоційний інтелект; навички критичного мислення та розв'язання проблем; здатність працювати в команді, мотивувати людей і рухатися до спільної мети, лідерські здібності; навчання протягом життя/ службової кар'єри; вміння адаптуватися та діяти в новій ситуації, діяти свідомо та соціально відповідально тощо.

Актуальним завданням цієї групи є також розробка проблеми військового лідерства, яке здійснює істотний вплив на цінності, традиції, вмотивованість, професійність, дисципліну та взаємодію в усіх арміях світу з місією підвищення обороноздатності й досягнення всебічної переваги над противником [3]. Підготовка військових лідерів має бути досліджена як цілеспрямований процес формування загальних і фахових компетентностей, осмислення досвіду, удосконалення лідерських якостей як необхідних умов ефективного управління та набуття авторитету серед підлеглих, а формування лідерської компетентності – як інтегрований результат такої підготовки.

Особливої уваги в контексті розвитку військової педагогіки потребує питання застосування штучного інтелекту (ШІ) у військовій освіті. Наразі можемо говорити про цілісний військово-освітній феномен, що формується в контексті глибокого проникнення технологій/ систем ШІ в життя та діяльність сучасної людини й суспільства в напрямі загального тренду цифровізації освіти, а також у зв'язку з широким використанням ШІ у військовій сфері, що вимагає відповідної підготовки військових фахівців. Стрімкий розвиток технологій ШІ дає змогу поступово адаптувати їх до потреб у різних сферах, у тому числі національної безпеки та оборони. Очевидно, що військова освіта як невід'ємна складова військової сфери має враховувати відповідні актуальні тенденції, а військова педагогіка як наука – досліджувати їх [12, с. 81].

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Військова педагогіка – наука про мету, завдання, зміст військової освіти, організацію освітнього процесу у закладах сектору оборони, зокрема ВВНЗ. Її об'єктом є освітній процес як система науково-педагогічних та

методичних заходів, спрямованих на розвиток особистості у ВВНЗ шляхом формування та застосування її компетентностей. Предметом – освітня діяльність у таких ЗВО, спрямована на організацію, забезпечення й реалізацію освітнього процесу; закономірності навчання та виховання військовослужбовців і військових колективів; відповідна система навчання і викладання (мета, завдання, зміст, організація і результати навчання), а також система досліджень або наукової роботи. Досягнення мети військової педагогіки як науки забезпечується виконанням комплексу завдань з підвищення ефективності підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони. Зважаючи на зростання вимог до компетентностей випускника з військовою освітою, зокрема вищою, перелік завдань військової педагогіки постійно розширюється. Їх систематизовано у три групи завдань щодо розробки: 1) питань забезпечення якості освітньої діяльності та якості військової освіти, академічної свободи та академічної доброчесності у ВВНЗ; 2) окремих аспектів освітньої діяльності у ЗВО сектору безпеки та оборони, зокрема ВВНЗ (особливі форми здобуття освіти і методики і технології навчання і викладання; особливості організації наукової роботи тощо); 3) специфічних питань освіти і підготовки кадрів для сектору безпеки та оборони (іншомовна підготовка здобувачів освіти у ВВНЗ; формування soft skills; військове лідерство). Виконання завдань військовою педагогікою є важливим з огляду на необхідність вдосконалення системи підготовки кадрів для сектору безпеки та оборони, зрештою для забезпечення безпеки та оборони держави. Перспективним у напрямі дослідження є обґрунтування ефективних моделей та методичних систем навчання за різними напрямками підготовки із застосуванням інформаційно-комунікативних технологій, технологій ШІ тощо.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Вітченко А. О., Осьодло В. І. Педагогіка вищої військової школи : підручник. Київ : НУОУ ім. Івана Черняховського, 2017. 504 с.
2. Глушков А. В. Педагогіка (в тому числі військове навчання та виховання): конспект лекцій. Одеса : Одеський державний екологічний університет, 2022. 76 с. URL: <https://surl.li/sdbmvq>
3. Доктрина військового лідерства у Збройних Силах України. URL: <http://surl.li/qzzgh> (дата звернення: 22.05.2025)
4. Замотаєва Н. В. Військова педагогіка: історія, теорія, практика : навч. посіб. Київ : Альфа Реклама, 2023. 364 с.
5. Олійник Л. Концептуальні засади управління якістю навчальної діяльності магістрантів військово-соціального управління в умовах університетської освіти. Військова освіта. 2021. Вип. 1 (43). С. 203-211. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-1775/2021-01/203-211>
6. Програма удосконалення військової освіти – Інструмент реформ у сфері військової освіти. *Ukraine to NATO*. URL: <https://surl.cc/pqbzcc> (дата звернення: 21.08.2025)
7. Про трансформацію системи військової освіти: Постанова Кабінету Міністрів України; Концепція від

15.12.1997 № 1410 (назва Постанови із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 1490 від 30.12.2022). URL: <http://surl.li/euabm> (дата звернення: 21.08.2025)

8. Révayová E. Specifics of foreign language education of military personnel through the example of the Armed Forces of the Slovak Republic. *Journal of Teaching English for Specific and Academic Purposes*. 2022. № 10 (3). P. 365-376. DOI: <https://doi.org/10.53477/2668-2001-21-42>

9. Романовський О., Ігнатюк О., Резнік С., Солодовник Т. Концептуальні засади інноваційно-стратегічного напрямку підготовки майбутніх військових фахівців різних спеціальностей сектору безпеки, охорони, оборони в умовах освітніх трансформацій. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2021. № 4. С. 47-58. DOI: <https://doi.org/10.20998/2078-7782.2021.4.05>

10. Рябовол Л. Т. Актуальні проблеми освіти і підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони за стандартами НАТО. *Вісник Воєнної академії імені Євгенія Березняка*. 2024. № 84. С.56-61. т. Інв. 9586.

11. Рябовол Л. Т. Військово-спеціальна педагогіка як наука: особливості сучасного етапу розвитку. *Вісник Воєнної академії імені Євгенія Березняка*. 2024. № 78. С. 57-61. т. Інв. 9293.

12. Рябовол Л. Т. Застосування штучного інтелекту у військовій освіті як наукова проблема. *Вісник Воєнної академії імені Євгенія Березняка*. 2025. № 87. С. 81-85. т. Інв. 9647.

13. Рябовол Л. Т. Методика навчання правознавства (правознавча дидактика) як наука: об'єкт, предмет, мета, завдання, функції, методологія. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2017. Вип. 1 (50). С. 125-136.

14. Рябовол Л. Т. Роль військово-спеціальної педагогіки у вирішенні актуальних проблем підготовки кадрів для Сектору безпеки і оборони України : *Місце військового права в системі підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони України*: тези доп. Першої Всеукраїнської науково-практичної конференції (Харків, 21 березня 2024). Харків. 2024. С. 108-109.

15. Рябовол Л. Т. Система іншомовної підготовки у Збройних Силах України. *Наукові записки. Серія : Педагогічні науки*. 2024. Вип. 216. С. 70-76. DOI: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2024-1-216-70-76>

16. Станішовський А. Концептуальні засади трансформації військової освіти: європейський дискурс. *Перспективи та інновації науки*. 2023. № 14 (32). С. 441-451. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-14\(32\)-441-451](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-14(32)-441-451)

17. Стратегія Програми НАТО з удосконалення військової освіти (DEEP) в частині забезпечення дистанційного навчання. URL: <http://surl.li/ryhia> (дата звернення: 20.08.2025)

18. Черненко Н., Галімов А. Сучасні тенденції розвитку військової освіти. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. 2022. Вип. 4 (141). С. 7-12. DOI: <https://doi.org/10.24195/2617-6688-2022-4-1>

REFERENCES

1. Vitchenko, A. O., Osodlo, V. I. (2017). *Pedahohika vyshchoi viiskovoi shkoly : pidruchnyk* [Pedagogy of the Higher Military School: textbook]. Kyiv : NUOU im. Ivana Cherniakhovskoho. 504 s. [in Ukrainian]

2. Hlushkov, A. V. (2022). Pedagogika (v tomu chysli viiskove navchannia ta vykhovannia): konspekt lektsii [Pedagogy (including military training and education): lecture notes]. Odesa : Odeskyi derzhavnyi ekolohichniy universytet. 76 s. URL: <https://surl.li/sdbmvq> [in Ukrainian]

3. Doktryna viiskovoho liderstva u Zbroinykh Sylakh Ukrainy [Doctrine of military leadership in the Armed Forces of Ukraine]. URL: <http://surl.li/qzzgh> [in Ukrainian]

4. Zamotaieva, N. V. (2023). Viiskova pedagogika: istoriia, teoriia, praktyka : navch. Posib [Military pedagogy: history, theory, practice: textbook]. Kyiv : Alfa Reklama. 364 s. [in Ukrainian]

5. Oliinyk, L. (2021). Kontseptualni zasady upravlinnia yakisti navchalnoi diialnosti mahistrantiv viiskovo-sotsialnoho upravlinnia v umovakh universytetskoï osvity [Conceptual principles of managing the quality of educational activities of master's students of military and social management in the conditions of university education]. Viiskova osvita. Vyp. 1 (43). S. 203-211. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-1775/2021-01/203-211> [in Ukrainian]

6. Prohrama udoskonalennia viiskovoi osvity – Instrument reform u sferi viiskovoi osvity. [Military Education Improvement Program – A tool for reforms in the field of military education]. Ukraine to NATO. URL: <https://surl.li/ccpqbzec> [in Ukrainian]

7. Pro transformatsiiu systemy viiskovoi osvity [On the transformation of the military education system]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy; Kontseptsiiia vid 15.12.1997 № 1410 (nazva Postanovy iz zminamy, vnesenymy zghidno z Postanovoïu KM № 1490 vid 30.12.2022). URL: <http://surl.li/euabm> [in Ukrainian]

8. Révayová, E. (2022). Specifics of foreign language education of military personnel through the example of the Armed Forces of the Slovak Republic. Journal of Teaching English for Specific and Academic Purposes. № 10 (3). P. 365-376. DOI: <https://doi.org/10.53477/2668-2001-21-42> [in English]

9. Romanovskyi, O., Ihnatiuk, O., Reznik, S., Solodovnyk, T. (2021). Kontseptualni zasady innovatsiino-stratehichnoho napriamu pidhotovky maibutnikh viiskovykh fakhivtsiv riznykh spetsialnostei sektoru bezpeky, okhorony, oborony v umovakh osvitnikh transformatsii [Conceptual principles of the innovative and strategic direction of training future military specialists of various specialties in the security, protection, and defense sectors in the context of educational transformations]. Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnymi systemamy. № 4. S. 47-58. DOI: <https://doi.org/10.20998/2078-7782.2021.4.05> [in Ukrainian]

10. Riabovol, L. T. (2024). Aktualni problemy osvity i pidhotovky kadrov dlia sektoru bezpeky i oborony za standartamy NATO [Current issues of education and training for the security and defense sector according to NATO standards]. Visnyk Voinnoi akademii imeni Yevheniia Berezniaka. № 84. S. 56-61. [in Ukrainian]

11. Riabovol, L. T. (2024). Viiskovo-spetsialna pedagogika yak nauka: osoblyvosti suchasnoho etapu rozvytku [Military special pedagogy as a science: features of the current stage of development]. Visnyk Voinnoi akademii imeni Yevheniia Berezniaka. № 78. S. 57-61. [in Ukrainian]

12. Riabovol, L. T. (2025). Zastosuvannia shtuchnoho intelektu u viiskovii osviti yak naukova problema [Application of artificial intelligence in military education as a scientific problem]. Visnyk Voinnoi akademii imeni Yevheniia Berezniaka. № 87. S. 81-85. [in Ukrainian]

13. Riabovol, L. T. (2017). Metodyka navchannia pravoznavstva (pravoznavcha dydaktyka) yak nauka: ob'ekt, predmet, meta, zavdannia, funksiï, metodolohiia [Methodology of teaching law (legal didactics) as a science: object, subject, goal, tasks, functions, methodology]. Pedagogika vyshchoi ta serednoi shkoly. Vyp. 1 (50). S. 125-136. [in Ukrainian]

14. Riabovol, L. T. (2024). Rol viiskovo-spetsialnoi pedagogiky u vyrishenni aktualnykh problem pidhotovky kadrov dlia Sektoru bezpeky i oborony Ukrainy [The role of military-special pedagogy in solving urgent problems of training personnel for the Security and Defense Sector of Ukraine]: Mistse viiskovoho prava v systemi pidhotovky kadrov dlia sektoru bezpeky i oborony Ukrainy: tezy dop. Pershoi Vseukrainskoï naukovo-praktychnoi konferentsii (Kharkiv, 21 bereznia 2024). Kharkiv. S. 108-109. [in Ukrainian]

15. Riabovol, L. T. (2024). Systema inshomovnoi pidhotovky u Zbroinykh Sylakh Ukrainy [The system of foreign language training in the Armed Forces of Ukraine]. Naukovi zapysky. Seriia : Pedagogichni nauky. Vyp. 216. S. 70-76. DOI: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2024-1-216-70-76> [in Ukrainian]

16. Stanishovskyi, A. (2023). Kontseptualni zasady transformatsii viiskovoi osvity: yevropeyskyi dyskurs [Conceptual foundations of the transformation of military education: European discourse]. Perspektyvy ta innovatsii nauky. № 14 (32). S. 441-451. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-14\(32\)-441-451](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-14(32)-441-451) [in Ukrainian]

17. Stratehiia Prohramy NATO z udoskonalennia viiskovoi osvity (DEEP) v chastyni zabezpechennia dystantsiinoho navchannia [NATO's Defense Education Enhancement Program (DEEP) strategy for distance learning]. URL: <http://surl.li/ryhia> [in Ukrainian]

18. Chernenko, N., Halimov, A. (2022). Suchasni tendentsii rozvytku viiskovoi osvity [Modern trends in the development of military education]. Naukovyi visnyk Pivdenoukrainskoho natsionalnoho pedagogichnoho universytetu imeni K. D. Ushynskoho. 2022. Vyp. 4 (141). S. 7-12. DOI: <https://doi.org/10.24195/2617-6688-2022-4-1> [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

РЯБОВОЛ Лілія – доктор педагогічних наук, професор, Воєнна Академія імені Євгенія Березняка.

Наукові інтереси: військова освіта; військова педагогіка; інноваційні технології навчання та викладання.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

RIABOVOL Liliia – Doctor of Pedagogy Sciences, Professor, Yevhenii Bereznyak Military Academy.

Scientific interests: military education; military pedagogy; innovative learning and teaching technologies.

Стаття надійшла до редакції 15.08.2025 р.

Стаття прийнята до друку 29.08.2025 р.